

Nens i adolescents

Josep Ferrer i Riba i Covadonga Ruisánchez Capelastegui*

Sumari

- L'estàndard de diligència dels agents socials en la seva relació amb nens i adolescents.
  - a) Accidents a l'escola i en activitats extraescolars organitzades.
  - b) Accidents en llocs perillosos: l'abast dels deures de vigilància i de seguretat en espais públics i privats.
- La contribució de la víctima a l'accident.
  - a) Accidents durant la primera infància i abans de la pubertat.
  - b) Jocs perillosos i assumptió de riscos desmesurats durant l'adolescència.
- L'omissió del deure de vigilància.
- Apèndixs.
  1. Relació jurisprudencial.
  2. Valoració dels danys.

L'estàndard de diligència dels agents socials pel que fa a la seva relació amb nens i adolescents

A quins cànons de precaució han d'ajustar-se els diferents agents socials que es relacionen, de manera habitual o esporàdica, amb nens i adolescents? En termes generals, una persona pot actuar a la vida social tot confiant en que la resta de consocis es comportaran de manera curosa i adoptaran precaucions raonables per la seva pròpia seguretat. Així, en principi, no cal que adequi la seva conducta a la incapacitat d'alguns dels membres de la comunitat per tal d'autoprotegir-se, com els nens, ni prevenir-se contra les distorsions cognitives en què, de vegades, aquests incorren quan aprecien la probabilitat de que es produeixi un accident. És menys costós corregir el seu nivell subòptim de precaució mitjançant la imposició legal de deures de guarda i custòdia i vigilància a certes persones - pares, tutors i altres guardadors -, que no pas obligar a qualsevol persona a incrementar desproporcionadament les seves mesures de prudència en previsió de l'aparició en escena de nens o adolescents.

Tot i això, aquest plantejament ignora que el procés d'aprenentatge, socialització i maduració personal dels menors no es duu a terme sota una tutela permanent i continuada de les persones encarregades per llei de la seva educació - pares, mestres -, sinó també de manera lliure i espontània, en la relació quotidiana amb altres menors i adults. Seria injust fer recaure tot el cost d'aquesta adquisició progressiva d'experiència vital sobre els mateixos menors, exonerant de responsabilitat als agents socials que només adoptaren mesures de precaució adequades a la conducta esperable d'una persona adulta. D'aquí es dedueix que si una persona o organització es troba en condicions d'*anticipar-se a la presència de nens o d'adolescents* en la seva esfera d'influència i, especialment, si *duu a terme activitats dirigides a menors* o que *els poden ser atractives*, ha d'elevat l'estàndard de diligència i adequar-lo a la major probabilitat

d'accidents. Aquesta decisió comporta, a més, un benefici social afegit: el cost de les mesures addicionals de precaució pot arribar a ser sensiblement inferior al cost agregat de les que haurien de prendre, altrament, els guardadors legals dels menors potencialment afectats.

Les consideracions anteriors es poden contrastar amb la jurisprudència espanyola del període analitzat (1996 - juny de 1999). En aquest sentit, és oportú distingir dos grups de casos. El primer inclou les sentències relatives a accidents esdevinguts en circumstàncies en què era natural que hi hagués nens o adolescents, com ara en instal·lacions escolars o durant les activitats extraescolars organitzades. El segon grup està format per casos d'accidents esdevinguts en llocs públics o privats perillosos i on la presència de menors era més o menys circumstancial.

a) Accidents a l'escola i en activitats extraescolars organitzades

De les sentències dictades per les Sales 1^a i 3ª del Tribunal Suprem sobre aquesta matèria, cal destacar dues línies jurisprudencials, una fa referència a la *responsabilitat per la manca de manteniment adequat i conservació de les instal·lacions escolars*; i l'altra, a la *responsabilitat per infracció del deure de vigilància* dels educadors sobre els seus alumnes menors.

En aquesta darrera, si els danys foren causats per un alumne a un altre (STS, 1^a, 10.12.1996 i 1^a, 10.3.1997), entra en joc la responsabilitat regulada en el paràgraf 5è de l'article 1903 CC, l'anàlisi del qual es fa en un altre lloc.

Les SSTS 12.2.1996, 14.7.1998 i 26.9.1998 reafirmen la responsabilitat de l'Administració local o autonòmica per **deficiències en diversos elements de les instal·lacions escolars** de tres col·legis públics (una tanca, una tapa d'un pou del clavegueram i una barana, respectivament). En el primer cas, la responsabilitat es fonamenta en l'*incompliment del deure de conservació i de manteniment* de les instal·lacions; en el segon, en la mateixa raó i en la *infracció del deure de vigilància* d'aquestes instal·lacions; i en el tercer, en la *manca d'adopció de mesures de protecció* adequades.

En el cas resolt per la **STS, 3^a, 12.2.1996**, un nen de 10 anys perdé un ull quan travessà una tanca metàl·lica de la zona esportiva de la seva escola que estava en mal estat. Els tribunals estimaren la pretensió indemnitzatòria dels pares del menor davant l'Ajuntament d'Andújar, que, com a propietari del col·legi, tenia l'obligació de conservar les instal·lacions, però no pas la pretensió de condemna solidària de la Junta d'Andalusia, com a titular del servei educatiu. De manera diferent a allò que passa en d'altres casos, la sentència delimità bé les competències de l'Administració municipal i autonòmica, i tingué present que la primera havia desatès diversos requeriments per tal que reparés la tanca. Aquesta raó influí, sens dubte, en la imputació de responsabilitat a aquesta administració de manera exclusiva.

En el cas de la **STS, 3^a, 14.7.1998**, un nen de 9 anys, mentre jugava amb els seus amics, caigué a un pou del clavegueram situat dins del recinte d'una escola i morí per asfíxia. El pou tenia la tapa partida en dues meitats, una de les quals, segons sembla, estava desplaçada i deixava una part del pou al descobert. L'accident es produí un dissabte del mes de juliol de 1983, a dos quarts de nou del vespre. Els nens entraren al recinte pel forat obert per una tanca trencada. El vigilant estava de vacances. La sentència exemplifica la responsabilitat de l'Administració (en aquest cas, l'Ajuntament de *Portugalete*) per no impedir l'accés a unes instal·lacions municipals que haurien d'haver romàs tancades i per deixar de reparar-ne algun element perillós. En aquest cas és irrellevant la funció de l'equipament com a centre educatiu (l'accident es produí durant

les vacances escolars) així com la conducta, objectivament irreflexiva, de la víctima i dels seus companys de joc.

En el cas de la **STS, 3ª, 26.9.1998**, un nen de 7 anys, després de sortir de classe, s'enfilà per una barana de la segona planta de l'escola. La barana cedí i el nen morí a conseqüència de la caiguda. El Tribunal confirmà la responsabilitat patrimonial de l'Administració (en aquest cas, la Comunitat Autònoma de Canàries, com a titular del servei educatiu) que fonamentà tant en la vigilància insuficient del professorat com en la manca d'algun element de protecció a la barana, que la fes inaccessible als alumnes. La conducta infantil del nen és irrellevant per òbvia: en una escola hi ha trapelleres. La sentència fixà un rigorós estàndard de diligència, segons el qual s'hauria d'haver tingut en compte l'elevat nombre de nens petits que hi havia al centre i, a més, comparà les insuficients mesures de seguretat preses pel centre amb les que "*se adoptan comúnmente en el orden de la vida familiar*". Aquestes mesures "*son más exigibles cuando el número [de niños] se intensifica y casi se hace masivo, resultando por tal causa más difícil la atención y cuidado personalizado*".

En aquesta sentència de 26.9.1998 apareix, a més de l'aspecte relatiu al disseny i manteniment de les instal·lacions, el de la vigilància insuficient dels nens per part dels educadors. La **infracció d'aquest deure de custòdia** com a fonament d'una declaració de responsabilitat (que després, a les sentències aquí estudiades, recau sobre el centre educatiu o l'Administració pública per l'aplicació del principi *respondeat superior*) és, també, tractada a la STS, 1ª, 10.12.1996 (un cas de responsabilitat ex art. 1903 CC per danys causats per un nen a un altre) i a la STS, 3ª, 16.2.1999.

En el cas de la **STS, 3ª, 16.2.1999**, una nena de 10 anys perdé un ull a conseqüència del cop d'una pilota massissa de 3 cm de diàmetre, mentre jugava al pati d'un col·legi públic de Barcelona. El Tribunal aprecia la responsabilitat patrimonial de la Generalitat de Catalunya per aquesta lesió, i l'estimà com a conseqüència del funcionament anormal d'un servei públic. La decisió es fonamentà en la manca de vigilància suficient per tal d'impedir que les nenes juguessin amb un objecte perillós en un lloc inadequat.

Hi ha declaracions semblants en tres casos sobre accidents esdevinguts durant les **activitats complementàries o extraescolars** organitzades per un col·legi, resolts en les SSTS 26.2.1998 (que no descriu els fets del cas), 31.10.1998 i 29.12.1998 (pel que fa a aquesta, v. *infra* l'apartat que fa referència a l'omissió dels deures de vigilància per part dels pares).

La **STS, 1ª, 31.10.1998** deixa ben clar que el deure de vigilància dels educadors no només s'ha de graduar en funció de l'edat dels alumnes custodiats, sinó també segons les circumstàncies específiques en què es desenvolupa cada activitat escolar o extraescolar. En aquest cas, un nen de 4 anys i mig d'edat fou atacat per un lleó durant una visita a un zoològic per a nens, "*Peque Park*". El lleó tragué l'urpa entre els barrots de la seva gàbia, situada a un metre de la zona de passeig i separada per un mur de 40 cm d'alçada. El nen perdé un ull i li quedaren cicatrius a la cara i seqüeles psíquiques. L'empresa propietària del zoo fou condemnada en via penal com a autora d'una falta simple d'imprudència per la STS, 2ª, 17.2.1990 (que no indica la quantia de la indemnització per responsabilitat civil). Després, el pare demandà, civilment, a l'Ordre de Monjos Menors Franciscans, propietària del col·legi on estudiava el seu fill i que havia organitzat l'excursió. El Tribunal Suprem concedí a l'actor una indemnització de 10 milions de pessetes. Per determinar-la tingué en compte l'edat del nen, la manca de control per part de les professores en el moment de l'accident i també el fet que "*cuando se visita un parque zoológico con fieras expuestas, hay que tener o desarrollar un plus de atención y cuidado*".

El deure de vigilància, amb tot, no es duu a l'extrem de convertir els mestres o els centres d'ensenyament en garants de la integritat física dels alumnes sota la seva custòdia. El Tribunal Suprem, en consonància amb el seu conegut retorn a plantejaments culpabilístics ha exonerat, en el període de referència, centres docents de respondre per fets gairebé inevitables, esdevinguts de manera ràpida i inopinada (STS, 1ª, 10.3.1997), o per lesions fortuïtes que produïdes durant l'esbarjo escolar. Quan es tracta d'activitats beneficioses per la seva contribució a la socialització dels menors, l'escola i els seus empleats no responen per les lesions que algun alumne hagi pogut patir fortuïtament durant el seu desenvolupament, *sempre que no haguessin agreujat el risc ordinari* per tal que els accidents es produïssin.

En el cas resolt per la **STS, 1ª, 8.3.1999**, un nen de 10 anys, mentre jugava al pati amb els seus companys, caigué a terra i es trencà el fèmur. L'accident li comportà com a seqüela l'escurçament de l'os i l'expectativa d'una previsible intervenció quirúrgica. La demanda contra la companyia d'assegurances de l'escola no prosperà: "*siempre es previsible que un niño pueda caerse, mas lamentablemente no siempre puede evitarse, pues para ello sería necesario no sólo su cuidado, sino que se le coartara toda libertad de movimientos*". No s'acredità, diu el Tribunal, que hi hagués instruments o elements perillosos o que tinguessin un alt risc per a la integritat física: "*sólo había niños jugando*".

b) Accidents en llocs perillosos: l'abast dels deures de vigilància i de seguretat en espais públics i privats

Molts accidents tenen el seu origen en alguna característica peculiar del lloc en el qual es produeixen, com ara el disseny i l'estat de conservació dels elements arquitectònics d'un edifici, la instal·lació d'artefactes, l'emmagatzematge de materials en unes dependències o, fins i tot, les qualitats físiques del terreny. El posseïdor d'un immoble - tant si es tracta d'un habitatge com d'una finca destinada a qualsevol altra activitat econòmica - es troba en una posició estratègica per tal de prevenir accidents dins del seu recinte, i la protecció de la resta de persones pot arribar a dependre de la seva cooperació. Cosa que determina que la possessió i el control d'un espai físic han estat reconeguts com a font positiva de responsabilitat [John G. FLEMING, *The Law of Torts*, 1998, 9ª ed., cap. 22, pàg. 506]. Ara bé, si considerem l'habilitat proverbial dels nens i dels adolescents a l'hora d'accedir a espais tancats, de jugar en llocs amagats i de manipular tota mena d'objectes, fins a quin punt s'estén aquesta responsabilitat envers la seguretat de la mainada?

De tots els factors que la jurisprudència té en compte per determinar qui i en quines condicions ha de respondre, es poden citar el de la *naturalesa del lloc*, la seva *accessibilitat* - criteri que permet distingir entre espais oberts i tancats -, la seva *destinació econòmica*, el seu *potencial d'atracció* pel menor, l'*aparença externa de la seva perillositat* i el seu *coneixement per part del seu amo* o, si és el cas, *del seu posseïdor*. A més, poden ser rellevants per tal de moderar o atenuar la responsabilitat factors que fan referència a la persona damnificada, com la seva *edat* i, un que hi té molt a veure, la *infracció del deure patern de vigilància* (factors que examinarem en apartats posteriors).

Així, quan es tracta de paratges naturals d'accés lliure, el risc ordinari de patir un accident ha de recaure sobre la pròpia víctima. La seguretat dels menors depèn de la vigilància i del control dels seus guardadors, i en cas que pateixin alguna mena de dany l'Administració no assumeix, en principi, cap responsabilitat.

En el cas de la **STS, 1^a, 8.3.1997**, una nena - l'edat de la qual no es diu - morí ofegada a la presa del riu Trueba, en el terme municipal de Medina de Pomar (Burgos). Els fets s'esdevingueren en una zona d'ús públic i gratuït, "*donde va y se baña quien le apetece*", sense equips de socorrisme ni vigilància especial. L'Ajuntament hi col·laborava amb un servei voluntari ("*sin obligación legal de hacerlo*", afirma el Tribunal) de neteja i d'embassament de les aigües. Com que aquestes activitats municipals no van tenir cap mena d'influència en l'accident, s'excloué la responsabilitat de l'Administració.

El principi anterior no regeix si l'accident es produeix en **llocs que han experimentat transformacions del seu estat natural per obra de l'home**. En aquests casos, com que es tracta de llocs públics, la jurisprudència valora si les modificacions de la configuració física d'aquests llocs són resultat de la prestació d'un servei públic, i, en aquest cas, imposa la responsabilitat a l'Administració sempre que no hagi respectat l'estàndard de seguretat inherent a la prestació. Les SSTS 5.6.1997 i 30.5.1998 ens ho il·lustren: encara que l'estàndard es formula en termes molt vagues (la primera de les dues parla de "*seguridad exigible conforme a la conciencia social*"), la jurisprudència valora com a indicatius de responsabilitat *la perillositat del lloc, la manca de defenses o de senyals i el coneixement de l'Administració de l'existència d'un alt índex de sinistralitat*, fins i tot, encara que hi concorri imprudència de la víctima o manca de cura en la seva vigilància per part dels adults.

En el cas de la **STS, 3^a, 5.6.1997**, un noi de 14 anys quedà paraplègic a conseqüència d'una caiguda amb la seva bicicleta per una esquerda lateral de la calçada, que havia estat construïda pel pas d'aigües a 70 cm del vial. Estava dissimulada per la vegetació, sense defenses ni senyals. Encara que no existís el deure legal de senyalar ni de col·locar, en aquesta mena d'obres, cap mena de protecció especial, l'estàndard de seguretat esmentat abans exigia com a mínim la visibilitat del perill. Per això, malgrat que no es van arribar a conèixer les causes de l'accident, s'estimà la responsabilitat de l'Administració.

En el cas de la **STS, 1^a, 30.5.1998**, un nen de 5 anys i el seu avi circulaven en bicicleta per una pista pavimentada al marge del canal del riu Porma (León). Cap a tres quarts de nou del vespre, el nen, quan va voler avançar al seu avi, va caure amb la bicicleta al canal. L'avi s'hi va llançar de seguida amb la intenció de treure'l. Tots dos van morir. Tot i que no havien fet cas de la indicació de "prohibit el pas" i la imprudència de l'avi de circular per aquell lloc amb un nen que no tenia prou experiència per anar en bicicleta, la *Confederación Hidrográfica del Duero* fou condemnada: el canal, pel seu disseny, era molt perillós, i l'índex de sinistralitat era molt elevat. Com que se sabia que la pista - construïda com a camí de servei del canal - era utilitzada com a drecera pels veïns (segons acreditaven contínues denúncies), l'Administració hauria d'haver-hi impedit l'accés d'una manera més efectiva o haver-hi col·locat, almenys, tanques protectores i mitjans per tal de sortir del canal en cas de caure-hi. La culpa de l'avi fou tinguda en compte com a contribució substancial al sinistre, cosa que comportà la reducció de la indemnització en un 75 %.

La STS, 3^a, 9.6.1998 exclou la **responsabilitat de l'Administració per danys que s'hagin produït dins d'una propietat privada**. La conservació i el manteniment dels immobles de titularitat privada recau fonamentalment sobre el seu propietari, que ha de respondre de les conseqüències de l'incompliment d'aquest deure. No pot imputar-se responsabilitat a l'Administració per haver infringit disposicions dictades per tal de fomentar la conservació de determinats tipus d'edificis:

En aquest cas, una nena, que estava jugant amb altres en un *hórreo* desocupat, mentre els seus pares es trobaven en una casa propera, rebé un cop d'una llosa que es desprendé de la construcció. Els pares pretenien una indemnització de l'Ajuntament

d'Amoeiro (Orense); invocaven l'incompliment de l'Ajuntament d'un decret sobre la protecció dels *hórreos* antics. El Tribunal exclou la responsabilitat municipal per raons que, d'acord amb la doctrina, caldria considerar com a **falta d'imputació objectiva**: era irrellevant que l'Administració hagués incomplet una norma, la finalitat de la qual no era la protecció de la seguretat de les persones, sinó la del patrimoni cultural popular. A més, diu la sentència, l'*hórreo* es trobava en un terreny privat i l'accident no es produí pas fortuïtament sinó mentre uns nens hi estaven jugant sense que ningú els vigilés.

L'anàlisi d'aquest darrer cas ens duu a la de la responsabilitat per **accidents esdevinguts en propietats particulars**. La jurisprudència de 1996 - 1999 inclou tres grups de casos: a) danys en **espais oberts i accessibles pels menors**; b) danys en **espais tancats no accessibles, on es produí intrusió**; c) danys per **ús inadequat d'elements arquitectònics o d'aparells** instal·lats en un immoble. Tot prescindint, per un moment, de la qüestió - essencial - de l'edat de les víctimes, dels tres grups de sentències es pot extreure una doctrina que té en compte *l'augment de la perillositat que un bé pot experimentar a causa de l'activitat humana que s'hi desenvolupa*, així com *la perillositat dels elements materials que s'hi han incorporat* com a factors que generen un consegüent *deure d'adoptar mesures de protecció adequades*, fins i tot - i aquesta és la dada rellevant - per tal d'impedir que pateixin danys persones previsiblement menys reflexives i curoses que el ciutadà mig. Que la protecció de nens i d'adolescents quedi inclosa dins de la definició del model de conducta exigible al titular d'un bé intrínsecament perillós pot explicar-se, en molts casos, per l'atractiu previsible que tenen pels menors els llocs i els aparells perillosos.

El criteri de la perillositat d'una finca, que no es troba en el seu estat natural sinó que ha estat modificada artificialment per la mà de l'home, apareix a les **SSTS, 1ª, 25.9.1996** i **1ª, 13.4.1998**. En totes dues s'examina la responsabilitat dels explotadors d'una cantera on es produeix un accident (una societat i un empresari individual). En el primer cas un adolescent de 16 anys caigué a la cantera i morí, i, en el segon, hi caigué un noi de 15 anys que patí ferides greus. En el cas de la sentència de 1996 no quedaren acreditades les circumstàncies de l'accident, però es provà que la víctima coneixia el terreny i que un grup de nois hi anava sovint, per tal de deixar-se anar per les piles de caixes d'explosius buides, com si fossin un tobogan. En el cas de la sentència de 1998, contràriament, la víctima desconeixia l'existència de la cantera. Passades les tres de la matinada, sortí a passejar amb dos amics pels voltants del poble. La foscor i el desconeixement de l'orografia facilitaren, sens dubte, que s'hi precipités. En tots dos casos, el Tribunal condemnà als demandats, tot i que aprecià culpa concurrent de les víctimes i disminuí, en conseqüència, les indemnitzacions (la sentència de 1996, en una proporció indeterminada; mentre que en la de 1998, en un 50%). En paratges que han patit canvis per l'acció de l'home i que són intrínsecament perillosos (més encara si es troben prop de llocs molt concorreguts, com va advertir el Tribunal en un dels dos casos) és raonable que s'hagi d'invertir més en seguretat, ja que hi ha més probabilitat d'accidents: el propietari hauria d'haver tancat els punts on existia perill de caigudes.

La **STS, 1ª, 27.10.1997** resol un conflicte semblant, però en un espai que hauria d'haver estat tancat. Uns nens jugaven en una obra paralitzada, a la que havien accedit pel forat que deixava una tanca que havia caigut. Mentre feien una cova de sorra el terreny es desplomà i sepultà un dels nens, de 7 anys, que morí. Els Tribunals condemnaren al propietari i a l'empresa constructora: coneixien el risc d'enfonsament i la freqüència amb què els nens jugaven al solar. La intrusió dels menors es considera irrellevant: la seva conducta es qualifica de *"normal, pues jugaban en un espacio abierto (con la valla caída)"*.

Finalment, poden contrastar-se dos casos d'accident mortal per ús indegut d'elements arquitectònics i ginyes mecànics. En aquests casos, a més del criteri de la perillositat intrínseca d'aquests elements, cal tenir present - tot i que no sempre sigui decisiu - el de l'ús *tenint en compte el seu destí econòmic*.

En el cas de la **STS, 1ª, 9.3.1998**, es plantejà la responsabilitat per l'ensorrament d'un pilar d'obra, situat al costat d'un altre a l'entrada d'una finca, la funció del qual era sostenir una cadena que impedia el pas de vehicles. El fill dels amos d'una torre veïna i els seus dos cosins, d'entre 6 i 7 anys d'edat, s'estaven gronxant sobre la cadena. El pilar cedí i un dels nens morí aixafat. La pretensió indemnitzatòria fou rebutjada pel Tribunal Suprem, que destacà les finalitats pròpies del pilar: sostenir una cadena i delimitar els límits d'una finca, però de cap manera suportar el pes de diversos menors. "*Utilizados [los pilares] para el único fin para el que habían sido construidos, no entrañaban riesgo alguno para nadie*".

El desenllaç del cas anterior contrasta amb el de la **STS, 1ª, 8.4.1996**, en què un nen de 7 anys, que havia acompanyat el seu pare al recinte industrial on treballava, morí aixafat quan s'enfilà a una porta corredora mòbil, que tenia un sistema de tancament automàtic, just en el moment en què la porta es posava en funcionament per tancar-se. Malgrat que el nen feu un ús totalment inadequat de la porta, els tribunals estimaren la responsabilitat dels propietaris, sense cap mena de rebaixa fonamentada en la negligència contributiva. En la decisió del cas influí, probablement, que el propietari de la porta no fos un particular, com en la sentència anterior, sinó una comunitat d'empresaris - cosa que resulta de l'esment que fa la sentència del principi de responsabilitat per risc en el desenvolupament d'activitats econòmiques -, així com la perillositat accentuada del giny. Després de diverses avaries, s'havia dotat a la porta un motor de més potència, però no s'havien adoptat, paral·lelament, mesures de seguretat estandarditzades: el mecanisme que obria i tancava la porta no tenia cap dispositiu que aturés el moviment davant d'un obstacle.

- **La contribució de la víctima a l'accident**

Els nens, a partir d'una certa edat, han d'adoptar precaucions per la seva seguretat personal. La jurisprudència acostuma a apreciar el comportament dels menors amb certa lenitat, però de vegades disminueix la responsabilitat de tercers o, fins i tot, posa a càrrec dels nens, de manera exclusiva, les conseqüències d'un accident, si no han tingut en compte les mesures elementals d'autoprotecció adequades a la seva edat. El contingut d'aquest deure de precaució no es pot precisar en abstracte, perquè els tribunals el modulen segons les circumstàncies, però per a la seva determinació és molt rellevant l'*edat de la víctima*. Pel que fa a aquest punt, es pot distingir convencionalment entre la *primera infància* (fins als 7 anys d'edat, aproximadament), la *segona infància* (des dels 7 anys fins a la pubertat) i l'*adolescència*.

- a) **Accidents durant la primera infància i abans de la pubertat**

Ni la llei ni la jurisprudència espanyoles fixen una edat per sota de la qual un nen sigui sempre inimputable, a diferència del criteri que segueix el Dret alemany (paràgraf 828 BGB: el menor que no ha fet els 7 anys és sempre inimputable) i un cert nombre de jurisdiccions de països del *Common Law* (*Tender Years Doctrine*, avui dia en regressió) [v., p. ex., Lisa PERROCHET, Ugo COLELLA, *What a Difference a Day Makes: age Presumptions, Child Psychology, and the Standard of Care Required of Children*, 24 Pac. L. J. 1323 (1993); Lori RINELLA, *Children of Tender Years and Contributory Negligence*, 63 UMKC L. Rev. 475 (1995)]. A les sentències que aquí examinem, la imputabilitat de

nens de menys de 7 anys no es planteja mai, i la de nens de 7 anys es descarta de manera expeditiva, com es pot comprovar en tres sentències ja ressenyades:

A la sentència **STS, 1ª, 8.4.1996**, es digué que la conducta del nen que s'enfila a la porta "*sólo puede ser calificada de imprevisible*"; a la **STS, 3ª, 26.9.1998**, es considerà igualment irrellevant que la víctima, també de 7 anys, hagués pujat a la barana (en el recurs, l'Administració argumentava que l'activitat entremaliada o irreflexiva del menor trencava el nexa causal, però la sentència -desestimària - no va abordar, ni tant sols, aquesta línia argumentativa), i a la **STS, 1ª, 27.10.1997**, la conducta d'un nen de la mateixa edat que va entrar en una obra tancada deficientment per jugar, es considera *normal* i no disminueix la responsabilitat del propietari ni la del constructor.

L'absència de judicis d'imputació durant la primera infància no exclou que els nens, encara molt petits, puguin contribuir causalment a la producció del dany, cosa que, en absència de criteris normatius d'imputació a una altra persona, pot comportar la denegació del rescabament i, per tant, l'assumpció per part de la víctima de totes les conseqüències d'un infortuni, tal com esdevé a les sentències ja comentades: **STS, 1ª, 9.3.1998**, d'un nen de 6 anys, i **STS, 3ª, 9.6.1998**, d'una nena d'edat indeterminada.

En el període que precedeix l'adolescència, és comú valorar la conducta del nen d'acord amb les circumstàncies i, eventualment, entendre que la seva conducta va contribuir a causar l'accident. Generalment, els tribunals excusen les entremaliadures i les situacions que provoquen els jocs propis de la infància (tal i com hem vist anteriorment a la **STS, 3ª, 14.7.1998**), però no pas *la conducta clarament menyspreadora de perills* que qualsevol nen de l'edat de la víctima hauria de preveure, i tampoc *la conducta antijurídica*: els tercers no tenen perquè anticipar i prevenir el dany connex a un acte voluntari, arriscat i de vegades fins i tot il·lícit, comès just abans de la pubertat. Com a mostra es poden veure dos casos les víctimes dels quals són nens de 13 anys: la **STS, 1ª, 25.11.1997**, en la qual s'argumenta que la víctima tenia prou edat per tal de preveure el perill i, en particular, la **STS, 1ª, 29.5.1999**.

En aquest darrer cas, diversos nens forçaren el pany de la porta d'entrada a unes dependències municipals d'Erandio (Bilbao). Van prendre una bengala marítima i, després, en una plaça van començar a donar-li cops amb una pedra per tal d'extreure'n la pólvora. L'explosió de la bengala produí lesions -indeterminades- a un dels nens, de 13 anys, els pares del qual van reclamar una indemnització a l'Ajuntament, adduint les precàries condicions del pany del local municipal. El Tribunal Suprem, encara que revesteix l'argumentació amb un llenguatge més causalista que culpabilista, rebutja la pretensió, ja que entén que el dany "*sólo es efecto del proceder negligente de los menores*".

b) Jocs perillosos i assumpció de riscos desmesurats durant l'adolescència

Durant l'adolescència, el seguiment dels deures de precaució esdevé una exigència generalitzada. En general, les sentències en què s'aprecia concurrència de la conducta d'un adolescent en la producció de l'accident, no perfilen bé el model de comportament que li era exigible i, per això mateix, la determinació del grau de la seva contribució al dany apareix com un judici discrecional (com passa, per exemple, a les **SSTS, 1ª, 25.9.1996** i **1ª, 13.4.1998**, ressenyades abans). De fet, durant els darrers anys de l'adolescència, la conducta que s'ha de seguir és pràcticament indistingible de l'exigible a un individu adult. En canvi, en la tradició del *Common Law*, la precisió de l'estàndard de diligència del menor és un aspecte fonamental del judici de responsabilitat, i els Tribunals - a diferència d'allò resolt en casos relatius a persones

adultes - solen recórrer a un estàndard que és en part subjectiu (examinen si la víctima tenia suficient discerniment i experiència per apreciar els riscos) i és en part objectiu (comparen la conducta de la víctima amb la que hauria d'haver tingut un menor d'edat amb capacitat, discerniment i experiència similars) [v. Donald J. GEE, Charlotte Peoples HODGES, *The Liability of Children: At What Age is a Child Deemed to Have the Capacity Required for Negligence, Contributory Negligence, or Comparative Negligence?*, 35-MAIG Trial 52 (1999)].

A la jurisprudència espanyola, els factors que habitualment es valoren en la conducta dels adolescents són els de la *il·licitud o antijuridicitat de la seva conducta*, el *menyspreu temerari del risc* o la *seva assumpció voluntària*.

En el cas de la **STS, 1ª, 3.10.1996**, uns joves van entrar a l'aparcament de l'hipermercat Eroski de Bilbao i van començar a fer xivarri mentre jugaven amb el carros de la compra. En ser descoberts pel vigilant nocturn de l'empresa van fugir corrent. Un dels nois, de 16 anys, que amb el soroll de les rodetes dels carros no sentí els crits, quedà endarrerit i el vigilant sortí darrere seu. Durant la fugida el jove perseguit es dirigí cap a un talús existent prop de la carretera Bilbao-Getxo. Com que el pas estava tancat per un petit mur, hi pujà, però trepitjà malament i caigué de costat pel forat del pas subterrani de la carretera. El vigilant el seguí fins i tot en la caiguda. El Tribunal Suprem aprecià concurrència de culpes; atribuï al jove una participació en la causació de l'accident del 80% - posant èmfasi en la il·legitimitat de la seva conducta - i al vigilant el 20% restant ("*una persona mayor y responsable debió prever el peligro que podría suponer continuar con una persecución que posiblemente privaría de la tranquilidad y de la seguridad al perseguido*").

Un bon exemple d'imputació de culpa exclusiva a una víctima temerària és el cas de la **STS, 1ª, 2.4.1998**: un menor, l'edat del qual no es precisa, estava jugant amb dos amics al parc municipal de Cihuri (La Rioja), agafà de terra un tub de rec de gairebé 12 metres de llarg i l'aixecà tot apropant-lo a uns cables d'alta tensió que creuaven per sobre del parc a 13 metres d'alçada. Morí electrocutat. El tub no havia estat recollit perquè el jardiner municipal tenia la intenció de regar l'endemà. L'alçada dels cables era correcta, però no estaven coberts, tal i com ordenaven els reglaments. La reclamació de 25 milions de pessetes (150.253 euros) a l'Ajuntament i a "*Electra de Logroño, SA*" fou estimada parcialment en primera instància i en segona, tot i que la indemnització fou reduïda a 12.800.000 pessetes (76.930 euros) per concurrència de culpa de la víctima. El Tribunal Suprem cassà la sentència, declarà la culpa exclusiva de la víctima i desestimà íntegrament la demanda.

El cas anterior es pot comparar amb el de la **STS, 1ª, 31.12.1997**, en la qual uns nois de Manzanares (Ciudad Real) jugaven, durant els dies de la festa major, a situar-se entre els rails de la via del tren, i esperaven el tren amb la intenció de sortir-se'n ràpidament. Encara que en aquest cas, la conducta dels nois que van morir atropellats no pot qualificar-se d'altra manera que de temerària, el Tribunal aprecià la concurrència de culpes amb la de l'Ajuntament i la de Renfe, i reduí a la meitat la indemnització sol·licitada. El cas és diferent de l'anterior ja que la previsibilitat de l'accident és molt superior: els demandats coneixien aquesta situació anòmala i perillosa, però no adoptaren mesures de seguretat adequades per tal de prevenir l'accident.

Un cas que es podria considerar d'assumpció voluntària de risc és el de la **STS, 3ª, 29.10.1998**, en la qual un noi, acompanyat d'un amic i de dues noies, que caminava de nit per sobre d'un mur situat a la ribera de la *Ría de San Martín*, a Suances (Cantàbria), es jugà 500 pta. a què es llençava al mar. Ho feu i s'ofegà. La reclamació de responsabilitat patrimonial davant l'Administració no va prosperar: a part la doctrina ja comentada, segons la qual l'Administració no respon dels danys esdevinguts en paratges naturals, el Tribunal destacà que, en una juguesca "*se asume una actitud de*

riesgo de manera voluntaria e imprudente, conducta que por sí rompe toda posibilidad de nexo causal entre el actuar de la Administración i els resultado dañoso producido".

- **L'omissió del deure de vigilància**

El deure legal dels pares de vetllar pels seus fills menors (article 154 II.1 CC) és rellevant a l'hora de formular el judici de responsabilitat pels danys que els nens pateixen. Els pares no poden desplaçar tot el cost de vigilar als seus fills i d'ensenyar-los les mesures bàsiques de precaució al conjunt de la societat: aquest fet provocaria la paràlisi de moltes activitats socialment beneficioses. Per això, l'omissió o el compliment deficient d'aquest deure intergeneracional i familiar pot atenuar o excloure la responsabilitat d'altres agents socials. La incidència del deure patern de vigilància en la reclamació de danys contra un tercer planteja, a la pràctica, dues menes de dificultats: la primera fa referència a la configuració precisa d'aquest deure i els seus límits - és a dir, a la concreció de l'estàndard -; la segona, a la manera d'articular les conseqüències de la seva infracció en el marc d'una relació familiar.

El patró de conducta exigible als pares té en compte, com és obvi, *l'edat dels fills*. Els deures de custòdia, molt rigorosos durant la primera infància, van disminuint després i van cedint lloc respecte del deure d'autoprotecció. A la jurisprudència del Tribunal Suprem del període que estudiem, la reducció o exclusió del rescabament per danys causats a joves de 14 anys o més, s'imputa sempre a la conducta de la víctima, no pas a la infracció dels deures de vigilància dels seus pares (com es pot comprovar en les quatre sentències ressenyades en l'apartat anterior). A més, el grau de vigilància exigible als pares depèn molt de les circumstàncies del cas; en termes generals, no s'acostuma a considerar negligent que donin llibertat als seus fills a partir dels 7 o dels 8 anys per anar a jugar amb altres nens (com a la **STS, 3^a, 14.7.1998**), sempre que ho permetin en condicions (per exemple, de temps i de lloc) que no augmentin el risc normal d'un accident. No obstant, destaca el fet que se'ls subjecta a un estàndard més rigorós quan es tracta de responsabilitzar-los pels danys que els seus fills causen a tercers en circumstàncies semblants.

A la **STS, 1^a, 23.2.1996** es pot veure un exemple de l'aplicació intuïtiva del concepte econòmic de negligència a la conducta dels pares. En aquest cas, una nena de 13 anys, que patia d'acidosi tubular renal crònica, participava en unes colònies d'estiu. En el curs d'aquestes colònies començà a queixar-se de dolors musculars i fatiga, però no deixà d'intervenir en les activitats organitzades. Fou visitada per un metge, ingressada en un hospital i traslladada a un altre, però morí l'endemà. Els pares de la nena reclamaren una indemnització a l'organitzador de les colònies, *el Movimiento Infantil y Juvenil de Acción Católica*, i als metges que la van atendre, entre d'altres. El Tribunal Suprem ratifica les sentències d'instància, que condemnaren als organitzadors de les colònies (en la cassació no s'especifica perquè), absolgueren als metges i apreciaren contribució culposa dels pares, xifrant-la en un 90%, ja que van permetre que la seva filla anés a les colònies - tot i conèixer el greu risc que comportava - i no informaren als responsables de l'estat físic de la seva filla. El cost de les mesures de precaució era molt baix ("*fácilmente pudieron evitar el riesgo*") si el comparem amb la magnitud del dany i de la seva elevada probabilitat.

Una dificultat que planteja típicament l'incompliment d'aquests deures familiars és la de l'assignació final de la pèrdua econòmica que provoca la reducció del *quantum* rescabador. Si l'accident fou mortal, és normal que els pares del difunt demandin al tercer com a víctimes del dany derivat de la mort del fill i pateixin, en cada cas, el

descompte de la seva negligència. Trobem diversos exemples d'això a les **SSTS, 1ª, 25.6.1996** (nadó ofegat a un bressol per defectes de fabricació), **1ª, 17.2.1997** (nens de 10 i 12 anys atropellats per un tren), o **1ª, 30.5.1998** (nen de 5 anys que cau amb la seva bicicleta a un canal). Però si la víctima no mor, sinó que només pateix danys corporals i els pares demanden al tercer en representació del seu fill, com és habitual, el demandat pot oposar d'una eficaçment la negligència dels guardadors?

Els tribunals espanyols no solen apreciar **negligència contributiva** en la conducta dels pares que comporti la denegació de qualsevol indemnització al fill. Si així fos, el dany acabaria sent suportat íntegrament pel fill, ja que és força improbable que reclami la indemnització als seus pares. La conseqüència seria injusta pel fill: en la tradició del *Common Law*, PROSSER & KEATON (*The Law of Torts*, 5ª edició, 1984, pàg. 531) qualificaven l'excepció de *contributive negligence* dels pares de la víctima "*a barbarous rule, which denied to the innocent victim of the negligence of two parties any recovery against either, and visited the sins of the fathers upon the children*". No obstant, la mateixa jurisprudència espanyola proporciona exemples d'estimació de la concurrència de negligència comparativa dels pares, amb la conseqüència de la reducció de l'import de la indemnització a càrrec del tercer. Dues sentències del període estudiat plantegen col·lateralment aquesta difícil - i mal resolta - qüestió: la **STS, 1ª, 30.6.1998**, que no facilita l'argumentació que seguí l'Audiència, i la **STS, 1ª, 29.12.1998**. En tots dos casos es distingeix entre una indemnització deguda als pares - en la qual es practica el descompte per la raó de concurrència de culpa *in vigilando* - i la deguda al fill, que roman intacta.

En el cas resolt per la **STS, 1ª, 29.12.1998**, una nena va patir cremades molt greus durant una festa de fi de curs organitzada per l'associació de pares en el pati d'un parvulari de Barcelona. Alguns dels pares, amb assentiment de la direcció del col·legi, van decidir elevar uns globus i, quan els van encendre, s'inflamà l'alcohol d'una garrafa, cosa que produí l'accident. Els pares de la nena van demandar l'escola, la seva directora, l'associació de pares i la companyia d'assegurances. En primera instància, es condemnà l'escola i a la companyia d'assegurances a pagar als pares una mica més de 34 milions de pta. (204.344 euros). En apel·lació, es rebaixà la indemnització a 10 milions de pta. (60.101 euros), ja que van tenir en compte la concurrència de la conducta dels pares de la víctima com a causa del dany. El Tribunal Suprem revocà la sentència, condemnà també l'associació de pares, mantingué la indemnització de 10 milions de pta. pels demandants en concepte de despeses d'assistència mèdica i dies de baixa (suposadament rebaixada per concurrència de causes), però concedí 20 milions de pta. (120.202 euros) addicionals d'indemnització per la nena, en concepte de danys morals. Sembla ser, doncs, que els demandats, almenys en la part de la indemnització concedida a la nena, van haver de suportar les concurrències de la culpa dels pares.

APÈNDIXS

1. Relació jurisprudencial

1.1. Accidents en el recinte escolar i en activitats extraescolars

Sala i Data	RJ	Magistrat Ponent	Parts
1ª, 26.2.1998	1169	Fernández-Cid de Temes	Miguel Ángel R. T. c. Institut Català de la Salut, Generalitat de Catalunya, Cap del Banc de Sang de l'"Hospital Valle de Hebrón" i Departament de Hematologia i Hemoteràpia d'aquest hospital

1ª, 31.10.1998	8359	Sierra Gil de la Cuesta	Pare de José G. L. c. Congregació dels Pares Franciscans
1ª, 8.3.1999	2249	Morales Morales	Pares de Miguel Ángel C. P. c. "Mercantil Mapfre, S. A. de Seguros"
3ª, 12.2.1996	1074	Tejada González	Representant legal de Santos M. C. c. José M. H. i Ajuntament de Andújar
3ª, 14.7.1998	7522	Mateos García	Pares de David N. A. c. Ajuntament de Portugalete
3ª, 26.9.1998	6836	Hernando Santiago	Pares de Benecharo Y. F. c. Govern de Canàries
3ª, 16.2.1999	1622	Xiol Ríos	Pares de Elisabeth S. A. c. Generalitat de Catalunya

1.2. Accidents en llocs perillosos

Sala i Data	RJ	Magistrat Ponent	Parts
1ª, 8.4.1996	2989	Almagro Nosete	Pare de Daniel G. A. c. Comunitat de Propietaris del Polígon Industrial Pentasa-3 y "La Estrella, S. A. de Seguros"
1ª, 25.9.1996	6655	Fernández-Cid de Temes	Pares del menor mort c. "Ernesto Piqué e Hijos, S.A"
1ª, 8.3.1997	2482	Martínez-Calcerrada Gómez	José M. F. i Marcelina S. S. c. Ajuntament de Medina de Pomar
1ª, 27.10.1997	7338	O'Callaghan Muñoz	Pares de Antonio Jesús C. A. c. "Sociedad Andaluza de Proyectos y Construcciones, S. A." i altres
1ª, 9.3.1998	1269	Morales Morales	Pare de Cristian A. S. c. Alberto F. -Y. P.
1ª, 13.4.1998	2390	Martínez-Calcerrada Gómez	Antonio B. S. c. Emilio B. L. S. i "Entidad Aseguradora Wintherthur"
1ª, 30.5.1998	4112	Fernández-Cid de Temes	Mare de Rubén R. M. i altres c. Confederación Hidrográfica del Duero
1ª, 12.9.1998	6543	Barcalá Trillo-Figueroa	Pares de Olivia L. c. "La Estrella, S. A. de Segures"
3ª, 5.6.1997	5945	Xiol Ríos	Pares de Alberto del P. A. c. Comunitat Foral de Navarra
3ª, 9.6.1998	5172	Mateos García	Pares de María C. J. c. Ajuntament de Amoeiro

1.3. Contribució de la víctima a l'accident

Sala i Data	RJ	Magistrat Ponent	Parts
1ª, 3.10.1996	7011	Pérez de Andrade	Asier A. M. c. Sabino E. A. i Companyia asseguradora
1ª, 31.1.1997	253	Morales Morales	Jesús P. S. i Margarita A. R. c. "Banco Vitalicio de España, Compañía de Seguros y Reaseguros"
1ª, 24.4.1997	3399	Barcalá Trillo-Figueroa	Cristina V. T. c. "Red Nacional de Ferrocarriles Españoles"
1ª, 5.11.1997	7884	O'Callaghan Muñoz	Pares de Alberto Q. G. c. "Ferrocarriles Españoles de Vía Estrecha" i altres

1ª, 25.11.1997	8427	García Varela	Pares de Esteban Z. B. c. Ajuntament de Pineda de Mar, RENFE i Jesús L. O.
1ª, 31.12.1997	9195	Morales Morales	Pares de Miguel Ángel C. N. c. Ajuntament de Manzanares, RENFE i Herminio J. J.
1ª, 2.4.1998	1870	Martínez-Calcerrada Gómez	Mare de Valentín M. M. c. Ajuntament de Cihuri i "Electra de Logroño, S. A."
1ª, 29.5.1999	4382	González Poveda	Daniel L. C. c. Ajuntament de Erandio, Companyia d'Assegurances "Aurora Polar, S. A." i César P. T.
3ª, 29.10.1998	8421	Sieira Miguez	Herminia P. M. c. Ajuntament de Suances

1.4. Omissió del deure de vigilància dels guardadors legals

Sala i Data	RJ	Magistrat Ponent	Parts
1ª, 23.2.1996	1587	González Poveda	Pares de Mª Nuria M. R. c. Colonias MIJAC i altres
1ª, 25.6.1996	4853	Barcalá Trillo-Figueroa	Arsenio R. V. c. "Hiper Bebé, Roma 40-Bebés" i "Cunitor, S. A."
1ª, 17.2.1997	1426	Albácar López	Manuel S. T. i Teresa T. T. c. Francisco S. G. y RENFE
1ª, 30.6.1998	5288	Albácar López	Pare de Juan Antonio L. M. c. "Parque de Atracciones de Zaragoza, S. A."
1ª, 29.12.1998	9980	O'Callaghan Muñoz	Pares de Laura T. G. c. Ángel V. C., Directora del Col·legi "Religiosas Misioneras del Santísimo Sacramento y María Immaculada" i altres

2. La valoració dels danys

a) Indemnitzacions per mort de menors d'edat

Sentència	Edat del mort	Indemnització	Circumstàncies que modulen la determinació de la quantia
STS (3ª) 16.2.1996 RJ 1199	Nena	10 milions pta. (60.101 euros)	
STS 23.2.1996 RJ 1587	13 anys	1,5 milions pta. (9.015 euros)	Concurrència de culpa dels pares en un 90%
STS 11.3.1996 RJ 2415	Nena	12 milions pta. (72.121 euros)	
STS 8.4.1996 RJ 2989	7 anys	5 milions pta. (30.050,6 euros)	
STS 25.6.1996 RJ 4853	6 mesos	3 milions pta. (18.030 euros)	Concurrència de culpa dels pares, sense precisar proporció
STS (3ª) 20.7.1996 RJ 5717	Menor	12 milions pta.(72.121 euros)	
STS 25.9.1996 RJ 6655	16 anys	8 milions pta. (48.081 euros)	Concurrència de culpa de la víctima: "moderació de la quantia"
STS 14.12.1996	14 anys	2 milions pta. (12.020 euros), dels	

RJ 8970		quals un (6.010 euros) a cada progenitor.	
STS 17.2.1997 RJ 1426	10 i 12 anys	12 milions pta. (72.121 euros) per tots dos fills	Concurrència de culpa dels pares amb reducció de la quantia en un 33%
STS 7.5.1997 RJ 3874	Nen	6,5 milions pta. (39.066 euros)	
STS 27.10.1997 RJ 7338	7 anys	10 milions pta.(60.101 euros)	
STS 5.11.1997 RJ 7884	9 anys	1 milió pta. (6.010 euros)	Concurrència de causes: actuació negligent del nen
STS 25.11.1997 RJ 8427	13 anys	7,5 milions pta.(45.076 euros)	Concurrència de la víctima a la producció del resultat danyós: reducció de 50%
STS 31.12.1997 RJ 9195	15 anys	12 milions pta. (72.121 euros) (per meitats entre RENFE y el Ajuntament)	Concurrència de culpa <i>in vigilando</i> de pares i de la víctima: reducció de 50%
STS 30.5.1998 RJ 4112	5 anys	5 milions pta. (30.051 euros)	Concurrència de culpa de l'avi acompanyant en un 75%
STS (3ª) 14.7.1998 RJ 7522	9 anys	10 milions pta. (60.101 euros)	
STS 12.9.1998 RJ 6543	10 anys	15 milions pta. (90.152 euros)	
STS (3ª) 26.9.1998 RJ 6836	7 anys	7,5 milions pta. (45.076 euros)	
STS 12.12.1998 RJ 9889	5 anys	10 milions pta. (60.101 euros)	
STS 31.12.1998 RJ 9770	Menor de més de 16 anys	8 milions pta. (48.081 euros)	

Les quantitats anteriors es poden comparar amb les establertes pel barem en el sistema per a la valoració dels danys i perjudicis causats a persones en accidents de circulació (Resolució de 22 de febrer de 1999 de la Direcció General d'Assegurances, BOE núm. 55, de 5 de març, Ar. 614):

Indemnitzacions bàsiques per mort inclosos els danys morals

Víctima sense cònjuge ni fills i amb ascendents.	
A pares que conviuen amb la víctima	11.741.147 pta. (70.566 euros)
A pares que no conviuen amb la víctima	8.539.016 pta. (51.320,5 euros)

Factors de correcció

Víctima fill únic si és menor	Augment del 30 al 50%
-------------------------------	-----------------------

b) Indemnització per lesions permanents patides per menors d'edat.

Sentència	Edat de la víctima	Descripció de la lesió en la sentència	Indemnització	Circumstàncies que modulen la determinació de la quantia	Titular de la quantitat indemnitzatòria
STS 15.10.1996 RJ 7110	Menor	Atrofia cerebral general	80.776.000 pta. (485.473,5 euros)		El menor, en quant a 60.776.000 pta., a dipositar en compte bancària al seu nom
STS 21.04.1998 RJ 2512	13 anys	Invalidesa	70 milions pta. (420.708 euros)		

STS 6.05.1998 RJ 2934	Nadó	Fibratoplastia retrolental (pèrdua acusada de visió)	60 milions pta. (360.607 euros)		El menor, amb necessitat de autorització judicial per a disposar els pares de quantia superior a 3 milions pta.
STS 30.06.1998 RJ 5288	5 anys	Idiocia	21 milions pta. (126.212,5 euros)	Concurrència de culpa de la mare	El pare (6 milions pta.); el menor (15 milions pta.)
STS 29.12.1998 RJ 9980	Menor	Cremades molt greus	30 milions pta. (180.304 euros)	Concurrència de culpa de los pares	Els pares (10 milions pta.); la menor (20 milions pta. en concepte de dany moral)
STS (2 ^a) 22.01.1999	Nadó	Encefalopatia crònica	30 milions pta. (180.304 euros)		Els pares

---

* Traducció: Marc-R. Lloveras amb la col·laboració de Daniel Vallès i Covadonga Ruisánchez.